

**ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

ГНЄТНЄВ МАКСИМ КОСТЯНТИНОВИЧ

УДК 343.341+343.365]:343.9.024:343.237(477)

**КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ
ЗА СПРИЯННЯ УЧАСНИКАМ ЗЛОЧИННИХ ОРГАНІЗАЦІЙ
ТА УКРИТТЯ ЇХ ЗЛОЧИННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Спеціальність: 12.00.08 – кримінальне право та криминологія;
кримінально-виконавче право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

**Львів
2010**

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Луганському державному університеті внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор
Яценко Станіслав Сергійович,
Академія правових наук України,
член-кореспондент.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
Попович Володимир Михайлович,
Закарпатський державний університет,
завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін
та кримінології;

доктор юридичних наук
Берзін Павло Сергійович,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
доцент кафедри кримінального права
та кримінології.

Захист відбудеться «_23» вересня 2010 року о _13.00_ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.725.02 у Львівському державному університеті внутрішніх справ за адресою: 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Львівського державного університету внутрішніх справ за адресою: 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Автореферат розісланий «_18__» серпня 2010 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

І.В. Красницький

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Впродовж останніх років Україна крокує до європейської спільноти. Цей шлях позначився низкою перетворень у громадському житті, економіці, змінами в законодавстві. На тлі загальної трансформації актуальними залишаються питання права взагалі й кримінального права зокрема.

Перехід України від радянського суспільства до демократичного позначився підвищенням активності організованих форм злочинної діяльності. Подібна ситуація не відповідала ідеології неприйняття злочинності, яка існувала й існує в українському суспільстві, що викликало відповідну законодавчу реакцію держави. Соціально обумовленою, на наш погляд, стала криміналізація створення злочинної організації (ст. 255 КК України), сприяння учасникам злочинних організацій та укриття їх злочинної діяльності (ст. 256 КК України), терористичного акту та інших злочинів, пов'язаних із тероризмом (статті 258, 258-1, 258-2, 258-3, 258-4 КК України). Незважаючи на це, недостатнім, на нашу думку, є врегулювання питань кримінальної відповідальності осіб, котрі приховують злочини, вчинені злочинною організацією.

Хоча в Україні відсутні дослідження, у рамках яких було б здійснено комплексний правовий аналіз сприяння учасникам злочинних організацій та укриття їх злочинної діяльності, характеристику деяких аспектів відповідальності за цей злочин і суміжних із цим питань знаходимо в роботах Д.О. Балабанової, А.С. Беніцького, Б.В. Волженкіна, В.Д. Гвоздецького, І.В. Годунова, Н.О. Гуторової, О.Ф. Долженкова, В.М. Дрьоміна, В.П. Ємельянова, М.Й. Коржанського, В.Д. Ларічева, М.І. Мельника, О.М. Міколенка, В.О. Навроцького, В.П. Тихого, П.Л. Фріса, В.М. Шевчука.

Окремі аспекти проблем причетності до злочину (а з цим кримінально-правовим інститутом пов'язане заздалегідь не обіцяне приховування злочину, вчиненого злочинною організацією) розглядаються в роботах Г.І. Баймурзіна, В.С. Гелашвілі, Н.Ф. Кузнецової, М.І. Ковальова, В.Г. Смірнова, М.Х. Хабібুলліна, І.Х. Хакімова та інших. Більшість учених-правників вивчали ці питання в межах характеристики злочинів проти громадської безпеки або злочинів проти правосуддя. Багато хто працював у той час, коли відповідальність за діяння, які розглядаються, не було встановлено в законодавстві, або в тих державах, кримінальні кодекси яких не передбачають відповідальності за цей злочин, що не дозволяло їм повною мірою здійснити системний аналіз кримінально-правової характеристики сприяння учасникам злочинних організацій та укриття їх злочинної діяльності. Щодо багатьох із питань, пов'язаних і з причетністю до злочину, і з протидією організованим

злочинності, висловлено дискусійні судження, через що вони потребують подальшого наукового опрацювання.

Отже, ситуація, що має місце й у законодавстві, і в науці, і у правозастосовній практиці, актуалізує необхідність і своєчасність проведення ґрунтовного теоретичного дослідження проблем кримінальної відповідальності за сприяння учасникам злочинних організацій та укриття їх злочинної діяльності, і розробки, на основі такого дослідження, відповідних рекомендацій щодо вдосконалення чинного законодавства, правил кваліфікації злочинів і виявлення перспективних напрямків роботи у цій царині.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри кримінального права Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка в межах Комплексної програми профілактики правопорушень на 2007–2009 роки, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2006 року № 1767; а також базується на пунктах 1 і 2, рекомендованих відділенням кримінально-правових наук Національної Академії правових наук України (в подальшому – АПрН), які входять до «Пріоритетних напрямків розвитку правової науки України на 2005–2010 роки» (затверджені загальними зборами АПрН України від 09.04.2004); пункті 2.5 «Пріоритетних напрямків наукових та дисертаційних досліджень, які потребують першочергового розроблення і впровадження в практичну діяльність органів внутрішніх справ, на період 2004–2009 років» (затверджені наказом МВС України від 05.07.2004 № 755).

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є визначення теоретичних основ кримінальної відповідальності за сприяння учасникам злочинних організацій та укриття їх злочинної діяльності, внесення науково обґрунтованих пропозицій для вдосконалення норм КК України в частині відповідальності за цей злочин, розробка правил його кваліфікації для коректного застосування вказаних норм на практиці.

Для досягнення вказаної мети були поставлені такі завдання:

– дослідити історію розвитку законодавства про відповідальність за причетність до злочину, що застосовувалося на територіях сучасної України;

– здійснити порівняльний аналіз окремих положень зарубіжного й вітчизняного кримінального законодавства, яке встановлює відповідальність за організовані форми злочинної діяльності;

– з'ясувати сутність об'єктивних і суб'єктивних ознак складу злочину, передбаченого ст. 256 КК України, виявити найбільш складні й суперечливі питання застосування цієї кримінально-правової норми;

– проаналізувати санкції ст. 256 КК України;

– дослідити проблеми відмежування сприяння учасникам злочинних організацій та укриття їх злочинної діяльності від суміжних складів злочинів.

Об’єктом дослідження є відносини, що складаються з приводу охорони суспільства від діяльності осіб, котрі сприяють організованим злочинним угрупованням.

Предмет дослідження – кримінальна відповідальність за сприяння учасникам злочинних організацій та укриття їх злочинної діяльності.

Методи дослідження. В основу дисертаційного дослідження покладено метод ідеалістичної діалектики як фундаментальний (філософський) метод пізнання. Також у ході дослідження було використано комплекс інших загальнонаукових та спеціальних наукових методів пізнання, які дозволили здійснити всебічний та об’єктивний аналіз його предмету. Серед них такі:

– історичний, який дозволив продемонструвати генезис кримінального законодавства, яке передбачало відповідальність за причетність до злочину та за організовану злочинну діяльність, і було чинним та застосовувалося на території сучасної України, починаючи з XI століття і до моменту ухвалення у 2001 році чинного КК України;

– порівняльно-правовий, що використовувався для зіставлення положень КК України і приписів зарубіжного законодавства з метою виявлення та врахування позитивного досвіду кримінально-правової охорони від діяльності організованої злочинності під час розроблення пропозицій щодо вдосконалення чинного кримінального законодавства України в цій частині;

– герменевтичний, за допомогою якого зроблено спробу максимально об’єктивного тлумачення історичних текстів пам’яток кримінального права;

– догматичний – забезпечив дослідження змісту норм чинного КК України як складової механізму кримінально-правової охорони суспільства від діяльності злочинних організацій і розроблення пропозицій щодо оптимізації змісту їх диспозицій;

– формально-юридичний і метод системно-структурного аналізу, використання яких дозволило з’ясувати ознаки елементів складу злочину, передбаченого ст. 256 КК України, охарактеризувати його кваліфікуючі ознаки та здійснити їх тлумачення;

– конкретно-соціологічні методи застосовувалися при вивченні матеріалів кримінальних справ та інформаційних звітів МВС України та їх підрозділів;

– статистичний метод – для подальшої обробки та аналізу статистичних даних і виявлення наявних закономірностей поширення сприяння учасникам злочинних організацій та укриття їх злочинної діяльності.

Науково-теоретичною базою дисертації є наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених з філософії, психології, юридичних наук, а також енциклопедично-довідкова література. Нормативною основою дослідження стали Конституція України, міжнародно-правові документи, кримінальне законодавство нашої країни і деяких інших держав, постанови Пленуму Верховного Суду України та інші нормативно-правові акти.

Емпіричну основу дослідження становлять матеріали Єдиного державного реєстру судових рішень (<http://www.reyestr.court.gov.ua>), слідчої та судової статистики щодо злочину, передбаченого ст. 256 КК України, та суміжних складів злочинів, вироки судів України у справах про злочини, вчинені злочинними організаціями.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що за характером і змістом розглянутих питань дисертація є комплексним монографічним дослідженням проблем кримінально-правової протидії сприянню учасникам злочинних організацій та укриттю їх злочинної діяльності. На основі здійсненого дослідження обґрунтовано та сформульовано положення та висновки, які є новими для науки кримінального права, або наділені істотними ознаками наукової новизни й виносяться на захист. До найбільш важливих у теоретичному та практичному аспекті серед них слід віднести такі:

вперше:

– аргументовано, що сприяння учасникам злочинних організацій, як заздалегідь обіцяне, так і заздалегідь не обіцяне, є участю у злочині, вчиненому (або такому, що вчинюється) злочинною організацією;

– запропоновано ст. 256 із тексту КК України виключити; натомість – у ч. 2 ст. 396 КК України (Приховування злочину) передбачити кримінальну відповідальність за заздалегідь не обіцяне приховування злочину, вчиненого злочинною організацією. Повний текст статті наведено у висновках;

удосконалено:

– визначення поняття «причетність до злочину» із урахуванням правил формальної логіки з метою відмежування причетності до злочину від суміжного з нею інституту кримінального права співучасті у злочині;

– правила кваліфікації окремих посягань, суміжних зі сприянням учасникам злочинних організацій та приховуванням злочину, вчиненого злочинною організацією;

дістали подальшого розвитку:

– положення, що ілюструють історію законодавчої регламентації на території України кримінальної відповідальності за діяння, які мають ознаки причетності до злочину, і вплив соціально-економічного та політичного ладу країни на становлення, розвиток і застосування відповідних кримінально-правових заборон;

– теоретичні положення щодо співвідношення причетності до злочину та співучасті у злочині – суміжного з нею інституту кримінального права;

– дослідження кримінально-правових норм зарубіжного та вітчизняного законодавства у частині передбачення відповідальності за організовану злочинну діяльність;

– положення про необхідність використання в тексті кримінального кодексу уніфікованої термінології, за допомогою якої характеризуються однакові кримінально-правові явища «приховування» та «укриття».

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що в основі викладеного матеріалу лежить систематизована кримінально-правова характеристика сприяння учасникам злочинних організацій та укриття їх злочинної діяльності в поєднанні зі слідчою та судовою практикою. Тому сформульовані положення та висновки, включаючи пропозиції, можуть бути використані: а) у *науці кримінального права* – як матеріал для подальшого дослідження проблем відповідальності за злочини, пов'язані з діяльністю організованих форм злочинної діяльності; б) у *навчальному процесі* – при викладанні навчальних дисциплін «Кримінальне право» та «Кваліфікація злочинів», для розробки навчально-методичних посібників, лекцій, методичних рекомендацій тощо; в) у *законотворчій діяльності* – для подальшого вдосконалення чинного кримінального законодавства, зокрема удосконалення статті 396 КК України; г) у *правозастосовній діяльності* – для підготовки пропозицій про узагальнення правозастосовної практики з проблем кваліфікації злочинів, суміжних зі сприянням учасникам злочинних організацій і з приховуванням злочину.

Окремі результати цього дослідження безпосередньо впроваджено в навчальний процес Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка; пропозиції щодо внесення змін та доповнень до КК України прийнято Комітетом Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення дисертаційного дослідження доповідалися й обговорювалися на кафедрі кримінального права Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка; на міжнародному науково-практичному семінарі «Тіньова економіка в інфраструктурі організованої злочинності» (м. Одеса, 23 вересня 2004 року); другій Міжнародній науково-практичній конференції «Кримінальні перерозподіли власності в Росії: проблеми протидії» (м. Саратов, Росія, 13–14 травня 2005 року); науково-методичному семінарі «Проблеми застосування кримінального законодавства України» (м. Луганськ, 30 листопада 2005 року); міжнародному науково-практичному семінарі «Боротьба зі злочинністю та права людини» (м. Одеса, 16 березня 2006 року); Шостій міжвузівській конференції молодих учених пам'яті

Е.О. Дідоренка «Вплив покарань на злочинність» (м. Луганськ, 25–26 жовтня 2007 року); науково-практичному семінарі «Актуальні проблеми вдосконалення кримінального та адміністративно-деліктного законодавства» (м. Луганськ, 28 травня 2008 року); сьомій міжнародній конференції «Проблеми якості інформації про злочинність» (м. Луганськ, 30–31 жовтня 2008 року); під час роботи Першої української літньої школи з проблеми «Транснаціональні форми організованої злочинної діяльності» (м. Одеса, 5–9 липня 2004 року); під час роботи третьої сесії Саратовської Літньої Школи молодих учених-юристів: «Сучасні різновиди організованої злочинності: стан, тенденції та проблеми протидії» (м. Саратов, Росія, 16–21 травня 2005 року).

Публікації автора. Основні результати дисертації висвітлено у п'яти статтях, які опубліковано в наукових виданнях, включених до переліку фахових, три з яких виконано у співавторстві. Окрім цього окремі положення дисертації викладені у монографії та шести аналітичних статтях і тезах виступів на наукових конференціях. Із указаних статей три роботи виконано у співавторстві з В.А. Звірякою (М.К. Гнетнев – близько 80%; В.А. Звіряка – близько 20%), О.Ю. Якімовим (М.К. Гнетнев – близько 75%; О.Ю. Якімов – близько 25%), С.С. Якімовою (М.К. Гнетнев – близько 85%; С.С. Якімова – близько 15%).

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, які об'єднують шість підрозділів, висновків, додатків та списку використаних джерел.

Загальний обсяг дисертації становить 231 сторінку, з яких основний текст – 195 сторінок; три додатки на 9 сторінках; список використаних джерел (220 найменувань) – 23 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовується актуальність обраної теми дисертації, показується зв'язок роботи з науковими програмами, планами і темами, визначаються мета і завдання дослідження, а також його теоретична і емпірична база. Формулюються основні положення, які виносяться на захист, вказується практичне значення одержаних результатів та наводяться дані щодо їх апробації.

Розділ 1 «Загальні засади дослідження проблем відповідальності за сприяння учасникам злочинних організацій та укріття їх злочинної діяльності» не має підрозділів.

У цьому розділі проведено аналіз наукових джерел і законодавчі приписи (у тому числі окремі положення кримінальних кодексів деяких інших держав) щодо визначення організованої злочинності, класифікацій її

різновидів і форм, основних напрямків і перспектив протидії цьому явищу. Визначено місце сприяння учасникам злочинних організацій та укриття їх злочинної діяльності у структурі організованої злочинності.

Окрім цього, автор, зважаючи на поширену в науці думку про те, що саме відсутність заздалегідь даної обіцянки укрити злочинну діяльність учасників злочинної організації надає цьому діянню ознаку причетності до злочину, а також із метою більш чіткого розуміння юридичної природи злочину, передбаченого ст. 256 КК України, аналізує історію розвитку законодавства про відповідальність за причетність до злочину взагалі й про приховування злочину окремо, яке у різні часи застосовувалося на територіях сучасної України. Установлено, що інститут причетності не є новим для українського кримінального права й відомий у вітчизняній науці більше двох століть, а відповідні правові норми (у тому числі приписи кримінально-правового характеру) можна знайти, починаючи з перших писаних джерел права. Із урахуванням цього далі зроблено висновок, що врегулювання відповідальності за різні види причетності не є достатнім у чинному кримінальному кодексі та може бути вдосконалено після здійснення спеціальних досліджень щодо злочинів, передбачених ст.ст. 198, 209, 306, 388 КК України.

Також дисертант детально проаналізував підходи різних учених щодо визначення причетності до злочину, виділивши позитивні та дискусійні моменти, визначив місце та ознаки цього інституту в сучасному кримінальному праві України і сформулював власну дефініцію причетності з урахуванням цих ознак і правил формальної логіки. Отже, **причетність до злочину – це кримінально каране діяння, яке виникає тільки у зв'язку зі вчиненням або вчинюваним злочином, за умови відсутності причинового та винного зв'язку з цим злочином.**

Спираючись на зміст чинного КК України, констатовано наявність у ньому низки статей, у яких передбачено відповідальність за злочини, що мають ознаки причетності до злочину. Це – заздалегідь не обіцяне придбання або отримання, зберігання чи збут майна, завідомо одержаного злочинним шляхом, за відсутності ознак легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом (ст. 198 КК України) і заздалегідь не обіцяне приховування тяжкого або особливо тяжкого злочину (ст. 396 КК України). Також у законі передбачено відповідальність за діяння, які мають деякі ознаки причетності: легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом (ст. 209 КК України) і використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів (ст. 306 КК України).

Зроблено висновок, що за своїми ознаками заздалегідь не обіцяне укриття злочинної діяльності учасників злочинної організації необхідно

вважати спеціальним видом приховування злочину, бо йому притаманні всі ознаки причетності.

Розділ 2 «Юридичний аналіз складу та караності злочину «Сприяння учасникам злочинних організацій та укриття їх злочинної діяльності» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1. «Об'єктивні ознаки злочину «Сприяння учасникам злочинних організацій та укриття їх злочинної діяльності» проведено дослідження об'єкта й об'єктивної сторони злочину сприяння учасникам злочинних організацій та укриття їх злочинної діяльності.

Автором доведено, що об'єкт злочину заздалегідь не обіцяного сприяння учасникам злочинних організацій та об'єкт злочину заздалегідь не обіцяного укриття їх злочинної діяльності різні. Родовий та основний безпосередній об'єкт першого збігаються із родовим і основним безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого ст. 255 КК України. Ним слід уважати громадську безпеку. Крім цього, сприяння учасникам злочинних організацій може мати й факультативний безпосередній об'єкт злочину, коли такі діяння винних осіб заподіюють або можуть заподіяти шкоду тим цінностям, що є об'єктом того конкретного злочину, який скоюють учасники злочинної організації.

Заздалегідь не обіцяне укриття злочинної діяльності учасників злочинних організацій, як спеціальний вид заздалегідь не обіцяного приховування злочину, має родовим об'єктом правосуддя. Під ним тут необхідно розуміти специфічну діяльність держави з розкриття та розслідування злочинів, і судового розгляду справ. Основним же безпосереднім об'єктом цього злочину є правосуддя в частині забезпечення своєчасного розкриття та припинення, а також повного, всебічного й об'єктивного розслідування злочинів, учинених злочинними організаціями та притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності.

У цьому підрозділі визначено форми об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 256 КК України. Зважаючи на формулювання в тексті закону та використовуючи спосіб граматичного тлумачення, необхідно визнати, що ними є:

1) заздалегідь не обіцяне сприяння учасникам злочинних організацій та укриття їх злочинної діяльності;

2) заздалегідь не обіцяне здійснення інших дій зі створення умов, які сприяють їх злочинній діяльності.

Дисертантом доведено, що заздалегідь не обіцяне сприяння учасникам злочинних організацій у вчиненні ними суспільно небезпечного діяння не є причетністю до злочину, що дає підстави говорити про недоцільність передбачення в ч. 1 ст. 256 КК України кримінальної відповідальності за заздалегідь не обіцяне сприяння учасникам злочинних організацій, а також за заздалегідь не обіцяне здійснення інших дій зі

створення умов, які сприяють їх злочинній діяльності, бо такі діяння потрібно кваліфікувати за допомогою ч. 1 ст. 255 і, у разі необхідності, відповідних частин ст. 27 КК України.

Також у підрозділі встановлено, що способи вчинення сприяння та укриття, розміщені законодавцем у ч. 1 ст. 256 КК, вирішальним змістовним навантаженням для точної правової оцінки не наділені й не відіграють якоїсь значної ролі, а тому потребують виключення із тексту закону.

Автором доведено різницю в юридичній природі заздалегідь не обіцяного сприяння учасникам злочинних організацій і заздалегідь не обіцяного укриття їх злочинної діяльності. Перше виникає до закінчення злочину та є участю в його вчиненні, а друге – після і є різновидом такого виду причетності до злочину, як приховування злочину. Все це підтверджує доводи про те, що встановлення відповідальності за вчинення цих діянь у одній кримінально-правовій нормі є нелогічним і необґрунтованим. Із огляду на це, запропоновано виключити з тексту ч. 1 ст. 256 КК України таку форму вчинення злочину, як «заздалегідь не обіцяне сприяння учасникам злочинних організацій».

Також, для запобігання можливій дискусії з приводу кількості злочинів, які охоплюються поняттям «злочинна діяльність», а так само із метою уніфікації кримінально-правової термінології в частині використання замість двох термінів-синонімів («укриття» та «приховування») одного – запропоновано передбачити у відповідній статті кримінального кодексу відповідальність не за заздалегідь не обіцяне укриття злочинної діяльності учасників злочинних організацій, а за **заздалегідь не обіцяне приховування злочину, вчиненого злочинною організацією**.

Із огляду на вищенаведений об'єкт цього злочину, розміщення такої кримінально-правової норми в розділі IX КК України «Злочини проти громадської безпеки» буде неправильним, тому що суперечить основним принципам побудови Особливої частини Кримінального кодексу України. Тому дисертантом запропоновано:

- 1) статтю 256 КК України виключити з кодексу;
- 2) статтю 396 КК України викласти в новій редакції, передбачивши в частині другій відповідальність за заздалегідь не обіцяне приховування злочину, вчиненого злочинною організацією.

У підрозділі 2.2. «Суб'єктивні ознаки злочину «Сприяння учасникам злочинних організацій та укриття їх злочинної діяльності» досліджено суб'єкт і суб'єктивну сторону злочину сприяння учасникам злочинних організацій та укриття їх злочинної діяльності.

Зважаючи на зміцнення організованої злочинності, на різке зростання підліткової злочинності, «розрекламованість» злочинного (особливо у рамках організованих форм діяльності) способу життя у кіно, а отже й освіченість

неповнолітніх про високих рівень суспільної небезпечності такої діяльності, запропоновано знизити вікову межу притягнення до кримінальної відповідальності за створення злочинної організації або участь у злочинах, вчинюваних такою організацією (а отже й за сприяння учасникам злочинних організацій) з шістнадцяти до чотирнадцяти років.

Щодо суб'єкта злочину «заздалегідь не обіцяного приховування злочину, вчиненого злочинною організацією», то ним не можна вважати учасника цієї організації. Ним може бути особа, котра не є членом саме цього угруповання. Щодо учасника іншої злочинної організації, який заздалегідь не обіцяно приховує злочин, учинений «не своєю» організацією, то ніщо не заважає, за наявності інших ознак суб'єкта злочину, визнати його суб'єктом цього суспільно небезпечного протиправного діяння. Стосовно членів сім'ї чи близьких родичів особи, то автор вважає, що вони не повинні підлягати кримінальній відповідальності за заздалегідь не обіцяне приховування злочину, вчиненого злочинною організацією.

Встановлено інтелектуальні та вольові моменти умислу сприяння учасникам злочинних організацій (заздалегідь обіцяного і заздалегідь не обіцяного) і умислу особи, котра заздалегідь не обіцяно приховує злочин, учинений злочинною організацією.

При характеристиці суб'єктивної сторони заздалегідь не обіцяного укриття злочинної діяльності учасників злочинної організації виключно важливе значення має усвідомлення особою характеру злочину, який вона приховує. Крім цього, суб'єкт повинен розуміти, що укриває злочин, вчинений саме учасниками злочинної організації, а не якими-небудь іншими особами. Якщо винний не усвідомлює цього, то його діяння необхідно кваліфікувати за ч. 1 ст. 396 КК України як приховування тяжкого чи особливо тяжкого злочину.

У підрозділі 2.3. «Покарання за сприяння учасникам злочинних організацій та укриття їх злочинної діяльності» проаналізовано обґрунтованість санкцій, які передбачають покарання за вказані діяння.

Автор доходить висновку, що відповідні санкції є відносно визначеними, що дає судам можливість реалізувати принцип індивідуалізації кримінальної відповідальності та покарання. Вид і розмір покарань є цілком обґрунтованими, такими, що співвідносяться з історичними традиціями встановлення покарання за схожі злочини й при цьому повністю відповідають ступеню суспільної небезпеки цих злочинів і тенденціям лібералізації та гуманізації вітчизняного кримінального законодавства.

Розділ 3 «Співвідношення сприяння учасникам злочинних організацій та укриття їх злочинної діяльності з окремими суміжними посяганнями» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 3.1. «Співвідношення сприяння учасникам злочинних організацій та укриття їх злочинної діяльності з приховуванням злочину» здійснено зіставлення указаних злочинів за об'єктивними та суб'єктивними ознаками. Також наголошується, що зміст частини шостої не відповідає назві ст. 27 КК України щодо врегулювання питань заздалегідь не обіцяного приховування злочину. Виходячи з цього, визнається доцільним помістити визначення поняття заздалегідь не обіцяного приховування злочину та розв'язати питання його кваліфікації за відповідними нормами Особливої частини КК в окремій кримінально-правовій нормі Загальної частини Кримінального кодексу, яка б мала відповідну назву.

Крім цього, сформульовано послідовні рекомендації щодо кваліфікації злочинів у разі відмежування приховування злочину від сприяння учасникам злочинних організацій і від приховування злочину, вчиненого злочинною організацією.

У підрозділі 3.2. «Співвідношення сприяння учасникам злочинних організацій та укриття їх злочинної діяльності з придбанням, отриманням, зберіганням чи збутом майна, одержаного злочинним шляхом» підтверджено позицію щодо визнання заздалегідь не обіцяного придбання, отримання, зберігання чи збуту майна, одержаного злочинним шляхом, спеціальним видом причетності до злочину. Виходячи з цього, родовим об'єктом цього злочину визначено правосуддя як специфічну діяльність держави з розкриття та розслідування злочинів і судового розгляду справ. Також визнається, що цей злочин дезорганізує порядок придбання майна, внаслідок чого до товарного обігу надходить майно, отримане злочинним шляхом. Предметом цього злочину необхідно вважати майно, одержане будь-яким злочинним шляхом, а не тільки викраденим, як це передбачало й передбачає законодавство деяких країн.

Ураховуючи висновки, зроблені в підрозділі, сформульовано певний алгоритм кваліфікації у разі відмежування злочинів, про які йдеться в його назві.

У підрозділі 3.3. «Співвідношення сприяння учасникам злочинних організацій та укриття їх злочинної діяльності з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом» здійснено відмежування вказаних суспільно небезпечних діянь. Крім цього, на підставі аналізу об'єктивних і суб'єктивних ознак легалізації (відмивання) злочинних доходів проведено її співвідношення з використанням коштів, одержаних від незаконного обігу наркотичних засобів, їх аналогів або прекурсорів. Зазначається, що на відміну від видів причетності, які виділяються в юридичній літературі, суб'єктом легалізації (відмивання)

може бути як особа, котра брала участь у вчиненні предикатного злочину, так і та, яка не брала участі у ньому.

Також сформульовано основні правила відмежування легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, від сприяння учасникам злочинних організацій та укриття їх злочинної діяльності.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження питань кримінальної відповідальності за сприяння учасникам злочинних організацій та укриття їх злочинної діяльності дало підстави зробити висновок, що актуальність проблеми, яка визначена у вступі, повністю підтвердилась у процесі проведеного дисертаційного дослідження.

Це дослідження показало, що в науковій літературі дорадянського та радянського періоду приділялася певна увага аналізу питань, пов'язаних із причетністю до злочину. Цей кримінально-правовий інститут не є новим ні для науки, ні для вітчизняного законодавства, у якому, починаючи з перших писаних джерел, містилися норми, які передбачали відповідальність за діяння з ознаками причетності. Знаходимо подібні статті й у чинному КК України. Утім, розвиток суспільства зумовлює появу нових злочинів, що знаходять відображення й у кримінальному законодавстві. Це зауваження є також справедливим і щодо інституту причетності. Проте, наявні публікації з цієї тематики явно не відображають стан існуючої проблеми та не розв'язують багатьох питань, пов'язаних із нею. Найбільш дискусійними залишалися питання визнання видами (формами) причетності до злочину легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом; використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів; заздальгідь не обіцяного сприяння учасникам злочинних організацій та укриття їх злочинної діяльності.

Для розвитку теорії кримінального права, подальших наукових досліджень та для навчального процесу, зокрема, при вивченні кримінального права України, мають практично-прикладне значення такі отримані в дисертації результати:

1. Досліджено еволюцію законодавства про відповідальність за причетність до злочину, яке було чинним на території сучасної України у різні часи. Також проаналізовано дефініції поняття «причетність», які формулювались ученими в різні роки. На основі цього було визначено місце причетності до злочину у сучасному кримінальному праві України та виділено її ознаки, серед яких: 1) причетність до злочину є суспільно небезпечною діяльністю; 2) ця діяльність є умисною; 3) причетність до злочину пов'язана з предикатним злочинном, але не є участю в його виконанні; 4) причетність виникає тільки у зв'язку з вчиненням, а в одному

випадку, у зв'язку з вчинюваним злочином; 5) причетне діяння не є причиною предикатного злочину. Між діями причетної особи й діями виконавця або іншого співучасника відсутній причиновий і винний зв'язок; 6) причетність до злочину порушує порядок здійснення правосуддя.

2. Із урахуванням наведених ознак і правил формальної логіки нами було сформульовано авторське визначення поняття «причетність до злочину», під якою слід розуміти кримінально каране діяння, яке виникає тільки у зв'язку зі вчиненням або вчинюваним злочином, за умови відсутності причинового та винного зв'язку з цим злочином.

3. На підставі порівняльного аналізу зарубіжного та вітчизняного кримінального законодавства, яке регулює питання відповідальності за організовані форми злочинної діяльності, зроблено висновки, що КК України доволі повно регулює окреслені питання. Визначення організованих форм злочинної діяльності (так званих форм співучасті) наводиться через поняття злочинів, учинених ними, що не суперечить практиці зарубіжних законодавців. Щодо видів організованих форм злочинної діяльності, то їх кількість і види, закріплені в законі, дозволяють здійснювати повну кваліфікацію злочинів. Позитивним для правозастосовної практики є внесення до КК України змін, згідно з якими кількісний склад злочинної організації збільшено з трьох до п'яти осіб.

4. Під час аналізу об'єктивних та суб'єктивних ознак складу злочину, передбаченого ст. 256 КК України, було виявлено найбільш складні та суперечливі питання застосування цієї норми. Зокрема, було встановлено різницю в юридичній природі заздалегідь не обіцяного сприяння учасникам злочинних організацій і заздалегідь не обіцяного укриття їх злочинної діяльності, яка полягає в тому, що перше виникає лише до закінчення злочину, а друге – лише після його закінчення. Також обґрунтовано, що заздалегідь не обіцяне сприяння учасникам злочинних організацій є участю в учиненні злочину, яке обіцяне після створення злочинної організації, а не видом причетності до злочину; а заздалегідь не обіцяне укриття злочинної діяльності учасників злочинної організації є різновидом такого виду причетності, як приховування злочину.

5. На підставі дослідження проблем відмежування складу злочину, передбаченого ст. 256 КК України, від суміжних складів, сформульовано відповідні алгоритми кваліфікації, які повинні полегшити роботу правозастосовним органам.

6. Під час аналізу санкцій, у яких передбачається покарання за заздалегідь не обіцяне сприяння учасникам злочинних організацій та укриття їх злочинної діяльності, встановлено, що вони є відносно визначеними, що дає судам можливість реалізувати принцип індивідуалізації кримінальної відповідальності та покарання. Вид і розмір покарань є цілком

обґрунтованими, такими, що співвідносяться з історичними традиціями встановлення покарання за схожі злочини й при цьому повністю відповідають ступеню суспільної небезпеки цих злочинів і тенденціям лібералізації та гуманізації вітчизняного кримінального законодавства.

7. Узагальнення практики розгляду судами України кримінальних справ про злочини, вчинені злочинними організаціями, дозволило виявити її тенденції та констатувати, що суди в цілому правильно, на нашу думку, застосовують положення кримінального закону при розгляді таких справ. Виявлена у процесі дослідження майже повна відсутність випадків притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення злочинів, передбачених ст. 256 КК України, певною мірою і спонукали до розробки викладених пропозицій.

8. Мають значення для подальшого розвитку кримінально-правової науки і положення щодо вдосконалення кримінального законодавства, які сформульовані нижче.

9. Для підвищення якості нормативного регулювання кримінально-правових відносин, пов'язаних із учиненням особою сприяння учасникам злочинних організацій або приховування злочину, учиненого злочинною організацією, пропонується внести до КК такі зміни та доповнення:

9.1. Доцільно ст. 256 КК України виключити з кодексу.

9.2. Доцільно ст. 396 КК України викласти в такій редакції:

Стаття 396. Приховування злочину

1. Заздалегідь не обіцяне приховування тяжкого чи особливо тяжкого злочину –

карається арештом на строк до трьох місяців або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк.

2. Заздалегідь не обіцяне приховування злочину, вчиненого злочинною організацією, –

карається позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років.

3. Діяння, передбачені частиною другою цієї статті, вчинені службовою особою або повторно, –

караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років із позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

4. Не підлягають кримінальній відповідальності за заздалегідь не обіцяне приховування злочину члени сім'ї чи близькі родичі особи, яка вчинила злочин, коло яких визначається законом.

Водночас, можна констатувати, що дослідження кримінальної відповідальності за сприяння учасникам злочинних організацій та укриття їх злочинної діяльності може бути продовжене у таких напрямках, як кримінальна відповідальність за участь у злочинних організаціях і окремих

злочинах, учинених ними; призначення покарання у разі сукупності участі у злочинній організації та приховування злочину, вчиненого іншою організацією.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Гнетнев М.К. Вопросы отграничения составов преступлений, предусмотренных ст. 198 и ст. 209 УК Украины / М.К. Гнетнев, О.Ю. Якимов // Вісник Луганської академії внутрішніх справ МВС імені 10-річчя незалежності України. – 2005. – № 3. – С. 120–127.

2. Гнетнев М.К. Легалізація (відмивання) доходів, здобутих злочинним шляхом, і приховування злочину: співвідношення складів злочину / М.К. Гнетнев, С.С. Якімова // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ. – 2005. – № 4. – С. 164–169.

3. Гнетнев М.К. Удосконалення статті 43 КК України, як ефективна протидія злочинним групам / В.А. Звіряка, М.К. Гнетнев // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. – 2008. – № 1. – С. 97–106.

4. Гнетнев М.К. Об'єкт злочину заздалегідь не обіцяного сприяння учасникам злочинних організацій та укриття їхньої злочинної діяльності / М.К. Гнетнев // Актуальні проблеми політики. Збірник наукових праць. – Одеса: Фенікс, 2004. – Вип. 20. – С. 72–75.

5. Гнетнев М.К. Фінансування діяльності злочинних організацій: питання кримінальної відповідальності / М.К. Гнетнев // Актуальні проблеми політики. Збірник наукових праць. – Одеса: Фенікс, 2005. – Вип. 26. – С. 90–93.

6. Гнетнев М.К. Кримінальна відповідальність за сприяння учасникам злочинних організацій та укриття їх злочинної діяльності: монографія / М.К. Гнетнев. – Луганськ: ТОВ «Віртуальна реальність», 2009. – 310 с.

7. Пропозиції та зауваження до законопроектів «Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-виконавчого кодексу України (щодо гуманізації кримінального та кримінально-виконавчого законодавства)» та «Про внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу України (з метою приведення у відповідність із світовими та Європейськими стандартами)» (Лизогуб Я.Г., Карчевський М.В., Гацелюк В.О., Беніцький А.С., Розовський Б.Г., Болдарь Г.Є., Дудоров О.О., Полтавець В.В., Риб'янцев А.А., Письменський Є.О., Гнетнев М.К.) // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ. – 2007. – № 1. – С. 199–232. (Пропозиції Гнетнева М.К. – С. 229–232).

8. Гнетнев М.К. Суб'єктивна сторона злочину «приховування злочину, вчиненого злочинною організацією» / М.К. Гнетнев // Вісник Луганського

державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. – 2008. – Спеціальний випуск № 6 (частина 1). – С. 58–64.

9. Гнетнев М.К. Суб'єктивна сторона злочину «сприяння учасникам злочинних організацій» / М.К. Гнетнев // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. – 2008. – Спеціальний випуск № 7. – С. 25–31.

10. Гнетнев М.К. Уголовная ответственность за заранее не обещанное содействие частникам преступных организаций и укрывательство их преступной деятельности по уголовному законодательству Украины / М.К. Гнетнев // Правоотношения и юридическая ответственность. Ч. 1. – Тольятти: Волжский университет им. В.Н. Татищева, 2004. – С. 144–149.

11. Гнетнев М.К. Кримінально-правова кваліфікація заздальгідь не обіцяного сприяння учасникам злочинних організацій та укриття їх злочинної діяльності / М.К. Гнетнев // Науковий вісник Львівського юридичного інституту МВС України. – 2004. – № 2 (2) Додаток 2. – С. 343–345.

12. Гнетнев М.К. Ответственность за финансирование терроризма по уголовному кодексу Украины / М.К. Гнетнев // Современные разновидности российской и мировой преступности: состояние, тенденции, возможности и перспективы противодействия. – Саратов, Саратовский Центр по исследованию проблем организованной преступности и коррупции: Сателлит, 2005. – С. 266–268.

АНОТАЦІЯ

Гнетнев М.К. Кримінальна відповідальність за сприяння учасникам злочинних організацій та укриття їх злочинної діяльності. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право / Львівський державний університет внутрішніх справ. – Львів, 2010.

У дисертації міститься комплексне дослідження питань кримінальної відповідальності за сприяння учасникам злочинних організацій та укриття їх злочинної діяльності. Характеризуються основні етапи розвитку вітчизняного законодавства про відповідальність за причетність до злочину. Аналізуються об'єктивні та суб'єктивні ознаки злочину «сприяння учасникам злочинних організацій та укриття їх злочинної діяльності». Сформульовано правила кваліфікації сприяння учасникам злочинних організацій та приховування злочину, вчиненого злочинною організацією; правила їх відмежування від суміжних складів злочинів. Запропоновано низку пропозицій щодо вдосконалення норм про відповідальність за вказані суспільно небезпечні діяння.

Ключові слова: організована злочинність, причетність до злочину, злочинна організація, сприяння учасникам злочинних організацій, приховування злочину, правила кваліфікації злочинів.

АННОТАЦІЯ

Гнетнев М.К. Уголовная ответственность за содействие участникам преступных организаций и укрывательство их преступной деятельности. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право / Львовский государственный университет внутренних дел. – Львов, 2010.

В диссертации содержится комплексное исследование вопросов уголовной ответственности за содействие участникам преступных организаций и укрывательство их преступной деятельности. Характеризуются основные этапы развития отечественного законодательства об ответственности за прикосновенность к преступлению. При этом анализируются действовавшие на территории современной Украины правовые документы.

Автором определено, что вопрос ответственности за прикосновенность к преступлению вообще и за укрывательство преступления в частности не является новым ни для отечественного законодательства, ни для доктрины. Исходя из этого, в действующем уголовном законодательстве Украины логично и обосновано выглядит установление ответственности за такие виды прикосновенности, как укрывательство преступления (ст. 396 УК) и попустительство. Хотя последнее не отражено в специальной норме и квалификация осуществляется по соответствующим статьям уголовного кодекса, предусматривающим ответственность за определенные служебные преступления. Заранее не обещанное недонесение о преступлении на данный момент декриминализовано. Также в действующем УК Украины есть нормы, предусматривающие ответственность за специальный вид укрывательства – заранее не обещанное приобретение, получение, хранение или сбыт имущества, заведомо полученного преступным путем (ст. 198), а также за преступления, имеющие некоторые признаки прикосновенности: ст. 209 «Легализация (отмывание) доходов, полученных преступным путем», ст. 256 «Содействие участникам преступных организаций и укрывательство их преступной деятельности», ст. 306 «Использование средств, добытых от незаконного оборота наркотических средств, психотропных веществ, их аналогов или прекурсоров».

Диссертантом были проанализированы ранее сформулированные в законодательстве и научной литературе определения прикосновенности к

преступлению. Выяснено, что они не в полной мере соответствуют современным правовым и законодательным реалиям. Для разрешения данной проблемы диссертантом, с учетом правил формальной логики, предложена собственная дефиниция указанного уголовно-правового института.

В результате анализа объективных и субъективных признаков заранее не обещанного содействия участникам преступных организаций и укрывательства их преступной деятельности установлена юридическая природа этих деяний. В частности, было обосновано, что заранее не обещанное содействие участникам преступных организаций является участием в преступлении, совершенном или совершаемом преступной организацией.

Заранее же не обещанное укрывательство преступной деятельности участников преступной организации является специальным видом заранее не обещанного укрывательства преступления. Также обосновано, что вместо имеющейся в ст. 256 УК Украины формулировки «укрывательство их преступной деятельности» необходимо вести речь о «заранее не обещанном укрывательстве преступления, совершенного преступной организацией».

Проанализировано наказание за содействие участникам преступных организаций и укрывательство их преступной деятельности. Учтены виды и размеры наказаний за данные деяния после внесения в УК предлагаемых диссертантом изменений.

Автором соотнесено содействие участникам преступных организаций и укрывательство их преступной деятельности с некоторыми смежными составами преступлений: укрывательством преступления; приобретением, получением, хранением или сбытом имущества, полученного преступным путем; легализацией (отмыванием) доходов, полученных преступным путём.

С учетом полученных после этого соотношения выводов были сформулированы правила квалификации содействия участникам преступных организаций и укрывательства преступления, совершенного преступной организацией, правила их отграничения от смежных составов преступлений.

Кроме этого, диссертантом предложено ряд изменений в действующее уголовное законодательство Украины, которые направлены на совершенствование норм об ответственности за вышеупомянутые общественно опасные деяния. В частности предложено: ст. 256 «Содействие участникам преступных организаций и укрывательство их преступной деятельности» УК Украины исключить из кодекса, а ст. 396 «Укрывательство преступления» изложить в новой редакции.

Ключевые слова: организованная преступность, прикосновенность к преступлению, преступная организация, содействие участникам преступных организаций, укрывательство преступления, правила квалификации преступлений.

SUMMARY

Maksym K. Gnetnev. Criminal Liability for Assistance to Members of Criminal Organizations and Covering up of their Criminal Activity. – Manuscript.

Dissertation for awarding the Scientific Degree of the Candidate of Legal Sciences in Speciality 12.00.08 – Criminal Law and Criminology; Criminal Executive Law. – Lviv State University of Internal Affairs, Lviv, 2010.

The dissertation covers the complex research of criminal liability for assistance to members of criminal organizations and covering up of their criminal activity. Main stages of development of national legislation on accessory after the fact are characterized. Objective and subjective signs of the crime “assistance to members of criminal organizations and covering up of their criminal activity” are analyzed. The rules for qualification of assistance to members of criminal organizations and covering up of a crime committed by a criminal organization are formulated, as well as the rules for distinguishing the crime in question from allied offences. Some propositions for improvement of the norms on criminal liability for the mentioned socially dangerous acts are offered.

Key words: organized crime, accessory after the fact, criminal organization, assistance to members of criminal organizations, covering up of a crime, rules for qualification of a crime.

Підписано до друку 17.08.2010 р.
Формат 60x90/16. Папір офсетний. Зам. № 134-10
Умовн. друк. арк. 0,9. Наклад 100 прим.
Львівський державний університет внутрішніх справ
79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції.
Серія ДК № 2541 від 26 червня 2006 р.